

Eesti Keskkonnaühenduste Koda

Riigikogu keskkonnakomisjonile

Meie: 5.03.2024 nr 1-5/24/6133

Eesti Keskkonnaühenduste Koja seisukoht energiamajanduse korralduse seaduse ning keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse täiendamise seaduse eelnõu 359 SE kohta

Täname võimaluse eest esitada oma arvamus eelnõu 359 SE kohta. Kasutame siinkonhal võimalust teavitada ka Riigikogu liikmeid sellest, et ministeeriumi poolne kaasamine jäi üsna formaalseks: eelnõuga tegelemiseks jäeti väga vähe aega ja hiljem jäeti ettepanekud arvestamata ilma sisulise analüüsita.

Juhime ka tähelepanu, et üle võetava ajutise määruse 2022/2577 kehtivusaega on jäänud praeguseks vaid kolm kuud. Eelnõu seletuskirja kohaselt tuleb liikmesriikidel pärast nimetatud määruse kehtivusaja lõppu võtta üle sarnase sisu ja eesmärgiga, ent detailsem ja mahukam taastuvenergia direktiiv (EL) 2023/2413 ning seetõttu on eelnõukohase seadusega kehtestatav regulatsioon 2024. aasta keskpaigaks vaja taas üle vaadata ja muuta. Arvestades viimast, ning ka kavandatava regulatsiooni vastuolusid taastuvenergia direktiiviga, oleks mõistlik ilmselt hakata koostama juba uut, taastuvenergia direktiivil põhinevat eelnõud ning antud eelnõu menetlemine lõpetada. Järgnevalt esitame täpsemad seisukohad.

1. Taastuvenergeetika objektide ehitamise lubamine siseriiklikele kaitsealadele läheb vastuollu taastuvenergia direktiivi 2023/2413 põhimõtetega.

Eelnõu §-s 32¹¹ määratletakse ülekaaluka avaliku huviga taastuvenergia projektid ning nende rajamiseks võimalikud asukohad ja ebasoodsa mõju lubatavus. Eelnõu § 32¹¹ lg 3 p 2 on sõnastatud järgmiselt:

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud taastuvenergiat tootev ehitisi ja sellega seotud salvestusseade peab asuma väljaspool:

2) kaitsealuse liigi püsielupaika ja kaitsealal või hoiualal asuva kaitsealuse liigi Eesti looduse infosüsteemis registreeritud elupaika.

Eelnõu kohaselt lubatakse seega taastuvenergeetika ehitisi püstitada kaitsealadele väljaspool Natura võrgustikku kohtadesse, kus ei ole registreeritud kaitsealuse liigi elupaika. Seletuskirjas puudub info selle kohta, kui paljusid ja milliste kaitseväärtustega alasid see regulatsioon puudutama hakkab. EKO ekspertide esmase kaardianalüüsi kohaselt jäävad Natura võrgustikust välja peamiselt maastikukaitsealad, aga ka väiksemad metsakaitsealad ning mõned merekaitsealad.

Põhimõtteliselt oleksid taastuveneergetika objektide rajamisele avatud näiteks järgmised maastikukaitsealad: Letipea MKA, osaliselt Vooremaa MKA, Völumäe-Linnamäe MKA, Rakvere Tammiku MKA, Kallukse MKA, Porkuni MKA, Emumäe MKA, Vanaõue MKA, Türi MKA, Raikküla-Paka MKA, Varbola rannamoodustiste MKA, Siimusti-Kurista MKA, Ontika MKA, Uljaste MKA, Võhma MKA. Looduskaitsealadest lubatakse tuuleparke rajada: Tatruse LKA, Tirbiku LKA, Uhtju LKA idaosa, Põdrangu LKA, Luusikametsa LKA, Rünga LKA, Salutaguse LKA, Ravametsa LKA, Lüsingumetsa LKA, Nabala-Tuhala LKA, Käru LKA, Kergu LKA, Lehtsaare LKA, Varbola LKA, Kábiküla LKA, Tagametsa LKA, Sõrve LKA, Nõva LKA, Massumetsa LKA, Ännikse LKA, Jäärumetsa LKA, Soo-otsa LKA, Vaskjõe LKA, Lähkma LKA, Kuninga-Rimmu LKA, Erete-Niguli LKA, Viira LKA, Loodi looduspark, Viira LKA, Pilpa LKA, Laanekolli LKA, Pikknurme LKA, Kunila LKA, Altnurga LKA, Kärasi LKA, Kivimurru LKA, Paadenurme LKA, Tarakvere LKA, osa Alutaguse RP-st, Kiviõli LKA, Märjamaa LKA, Sooniste LKA, Paatsa LKA, Osa Koorunõmme LKAst, Kaisa LKA, Tõhela-Ermistu LKA Natura võrgustikust välja jäävad osad, Kikepera LKA Natura võrgustikust välja jäävad alad, Nätsi-Võlla LKA Natura võrgustikust välja jäävad alad jne. Merekaitsealadest ei ole Natura võrgustikus Neugrundi LKA, Apollo meremadaliku LKA, aga ka nt läänepoolne osa Vilsandi rahvuspargist.

Kliimaministerium on EKO ettepanekule mitte lubada taastuveneergetika arendusi siseriiklikele kaitsealadele, vastanud ilma sisulise põhjenduse ja analüüsita : *“Kui taastuveneergetikat kaitsealadele üldse ei luba, siis kaob kogu Euroopa Liidu Nõukogu määruse mõte, sest see on see peamine võimalus, mille määrus annab. Mõju on eelnõu kohaselt leevendatud või hüvitatud. Kui leevendamise ja hüvitamisega ei ole tegevuse mõju korvatav, ei saa ka tegevust lubada. Määrusekohane ülekaalukas avalik huvi on ümberlükatav eeldus ja alles on kohustus kaaluda alternatiive, samuti tuleb loa andmisel järgida kehtivaid õigusakte (sh kaitse-eeskirjad), seega kaitsealadele taastuveneergetia ehitiste kavandamisel tuleb nende asjaoludega ka arvestada.”*

Ei ole selge, millisel määru sätel selline väide “peamise võimaluse” kohta põhineb, sest konkreetset viidet ei esitata. Oluline on märkida, et kuigi antud eelnõu eesmärgiks on määru s (EL) 2022/2577 artiklite 3 ja 6 kohaldamine Eesti õigusruumis¹, siis nagu ka eelnõu seletuskirjas viidatakse, kehtib eelnõuga üle võetav määru s 18 kuu jooksul alates jõustumisest ehk 2024. aasta keskpaigani. Pärast nimetatud määru s kehtivusaaja lõppu tuleb liikmesriikidel võtta üle sarnase sisu ja eesmärgiga, ent detailsem ja mahukam direktiiv (EL) 2023/2413.² **Kuna määru s kehtivusaega on jäänud vaid kolm kuud, siis EKO hinnangul tuleks eelnõu juba praegu ümber töötada, arvestades direktiivi 2023/2413 põhimõtteid, mis toetavad taastuveneergetika arendusi ennekõike inimõjulistel aladel ja väljaspool Natura võrgustikku, siseriiklike kaitsealasid ja teisi tundlike alasid.**

¹NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) 2022/2577, 22. detsember 2022, millega kehtestatakse raamistik taastuveneergetia kasutuselevõtu kiirendamiseks

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2577>

²EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV, (EL) 2023/2413, 18. oktoober 2023, millega muudetakse direktiivi (EL) 2018/2001, määrust (EL) 2018/1999 ja direktiivi 98/70/EÜ seoses taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv (EL) 2015/652

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202302413

Tulevikus üle võetava taastuenergia direktiivi (RED) 2023/2413 preambula p 26 kohaselt peaksid liikmesriigid taastuenergia eelisarendusalade määramisel vältima kaitsealasid nii palju kui võimalik ning võtma arvesse taastamiskavasid ja kaaluma asjakohaseid leevendusmeetmeid.

RED artikkel 15c "Taastuenergia eelisarendusalad" lg 1 p.a i) kohaselt tuleb eelisarendusalade määratlemisel eelistada tehis- ja ehitatud pindu, nagu hoonete katused ja fassaadid, transporditaristu ja selle vahetu ümbrus, parkimisalad, põllumajandusettevõtted, prügilad, tööstuspiirkonnad, kaevandused, tehissiseveekogud, -järved või -veehoidlad ning asjakohasel juhul asulareoveepuhastid, samuti degradeerunud maa, mis ei ole põllumajanduses kasutatav; p a ii) kohaselt tuleb välja jätta Natura 2000 alad ja riiklike looduse ja elurikkuse kaitse kavadega kindlaks määratud alad, peamised linnurändeteed ja mereimetajate rändeteed ning muud tundlikkuskaartide ja art 15 c p.1a iii osutatud vahendite alusel kindlaks tehtud alad, välja arvatud nendel aladel asuvad tehis- ja ehitatud pinnad, nagu katused, parkimisalad või transporditaristu (art 15 c p 1a ii). Analoogsed sätted on direktiivis ka võrgu- ja salvestustaristu alade kohta (art 15 e, 1a)b))

Kliimaministeriumi seisukoht, et taastuenergeetika objekte tuleks käesoleva eelnõuga kindlasti siseriiklikele kaitsealadele lubada, läheb taastuenergia direktiivi põhimõtetega vastuollu. Asjaolu, et mõjud peavad olema kas leevendatud või hüvitatud ning põhjalikult läbi kaalutud, ei lahenda peamist küsimust - kas tõendatud loodusväärtustega (kaitse alla võetud) maastikele ja kooslustesse taastuenergeetikaobjektide rajamine on Eestis ilmingimata vajalik? Mille alusel võetakse eelduseks, et me ei saa ilma kaitsealadele ehitamata oma eesmärgi täidetud? Vastav analüüs ning ka regulatsiooni potentsiaalse mõju analüüs eelnõu seletuskirjas puudub ja kaitsealadele ehitamise vajadus on seega sisuliselt põhjendamata.

Kokkuvõtvalt leiab EKO, et käesoleva eelnõuga siseriiklikele kaitsealadele taastuenergia ehitiste püstitamise lubamine on vastuolus taastuenergia direktiiviga 2023/2413. EKO jääb senisele seisukohale, et kaitsealadele ei tohiks taastuenergia objektide ehitamist lubada. Vajalik on asuda koostama taastuenergia direktiivi põhimõtteid Eesti õigusesse toovat eelnõud, mis mh näeb ette, et eelisarendusalade määratlemisel tuleb eelistada tehis- ja ehitatud pindu ning degradeerunud maad, mis ei ole põllumajanduses kasutatav.

2. Taastuenergeetika arenduste lubamine hoiualadele ei ole põhjendatud ja võib kahjustada tulevaste Natura 2000 võrgustiku alade kaitseväärtusi.

EKO 16.10. 2023 eelnõule esitatud ettepanek nr 1. puudutas Natura alade ja hoiualade kattuvust. Nimelt lubab eelnõu §32¹¹ lg 3 p 2 püstitada taastuenergeetika ehitise või salvestusseadme hoiualale väljapoole registreeritud kaitsealuse liigi elupaika.

EKO nõustub KliM kriitikaga selles osas, et hoiualad ja Natura alad ei pruugi täies ulatuses kattuda ja seetõttu on eristus vajalik. Samas määrati hoiualad Euroopa Liiduga liitumisel ennekõike just selleks, et need arvataks Natura 2000 võrgustikku. Kliimaministeriumi

andmetel ei kuulu 2023 detsembri lõpu seisuga Natura võrgustikku 6 hoiuala: Limu raba, Ülgase-Saviranna, Järni, Jaani, Jaagupi ja Keibu-Ristna hoiuala.

Tekib küsimus, kas riigil ei ole plaani nende hoiualade liitmiseks Natura võrgustikku ja kui, siis miks? Euroopa Liidule on need sobivate aladena esitatud. Kui need siiski millalgi Natura võrgustikku liidetakse, kuid vahepealsel ajal on alale lubatud rajada mõni tuule- või päikesepark, mis kaitse-eesmärkide täitmist ei võimalda, tekib rida kaitsekorralduslikke probleeme. Eelnõu mõju hindamiseks peaks seletuskirjas need küsimused olema analüüsitud, kuid seda ei nähtu. **Eeltoodud erinevatel põhjustel on EKO seisukohal, et hoiualadele taastuveneergetika ehitiste ja salvestusseadmete ehitamist ei tohiks eelnõuga võimaldada.**

3. Keskkonnamõju hindamise erisuse tingimused ei sisalda määruse art 6 nõuet, et planeeringule peaks olema tehtud asjakohases täpsusastmes KSH.

Eelnõu §-ga 32¹² sätestatakse taastuveneergetia projektide keskkonnamõju hindamise erisus, mille kohaselt KMH võib loamenetluses jätta tegemata, kui on täidetud teatud tingimused, sh see, et ala on kehtiva planeeringu kohaselt sobiv vastava taastuveneergetialiigi tootmiseks ja et sellele on kehtestatud kas detailplaneering või läbitud eriplaneeringu detailse lahenduse etapp.

Sättest ei nähtu, et detailplaneeringu või eriplaneeringu detailse lahenduse etapi suhtes kehtiks ka sõnaselge nõue, et sellele peab olema läbi viidud vajalikus täpsusastmes ehk detailplaneeringu tasandi või eriplaneeringu detailse lahenduse etapi strateegiline keskkonnamõju hindamine (KSH). Samas määruse art 6 selle olemasolu sõnaselgelt eeldab, sätestades, et arenduspiirkonnas peab olema läbi viidud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2001/42/ EÜ(8) kohane keskkonnamõju strateegiline hindamine. Eesti regulatsiooni puhul on õigesti leitud, et üldplaneeringus ei pruugi olla hindamine tehtud asjakohasel tasandil ja selleks peab olema detailsem planeering. Läbiviidud KSH peaks aga ka tingimusena regulatsioonis olema sõnastatud.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Maia-Liisa Anton

Eesti Keskkonnaühenduste Koja koordinaator